

Nr 28

Utlåtande i anledning av motioner angående åtgärder till hjälp åt ensamstående.

I de till allmänna beredningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 43 av herr *Dahlén m. fl* och II: 61 av herr *Ohlin m. fl*. föreslås att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam, allsidig och samlad översyn av de problem och svårigheter, som möter olika kategorier ensamstående i samhället, samt framlägga förslag till effektiva åtgärder för att avhjälpa och undanröja dessa problem och svårigheter.

Motionärerna anför, att de ensamstående utgör en stor grupp vars antal totalt uppgår till närmare 1,5 miljon människor över 21 år. Av dessa är cirka 1 miljon i arbetsför ålder. De ensamstående möter särskilda problem och svårigheter men man har från samhällets sida kommit att ta alltför lätt på deras situation. Dock biföll andra kammaren folkpartiets partimotion om de ensamståendes problem till 1966 års riksdag.

De ensamståendes mest kännbara problem möter, fortsätter motionärerna, på skatte-, bostads- och vårdområdena.

Beträffande skatterna framhåller motionärerna att det är angeläget att frågan om en rättvisare behandling i skattehänseende av ogifta jämfört med gifta utan barn utreds i samband med pågående översyn av familjebeskattningsens framtida utformning. — De ensamstående får vänta betydligt längre på bostad än andra bostadssökande. Kraftfulla åtgärder bör vidtagas för att skapa en fungerande bostadsmarknad. I samband härmed påpekas att ensamstående, som inte är vårdnadshavare, inte kan få bosättningslån. — Ökade möjligheter till hemvård måste skapas t. ex. genom att kommunerna stimuleras till att kraftigt bygga ut sin hemhjälpsverksamhet. — Problemet med hemmadöttrarna har ännu inte lösts tillfredsställande. För den del av dessa som inte ens efter omskolning kan gå ut på arbetsmarknaden krävs generösa möjligheter till pension liksom för äldre fränskilda kvinnor. För ensamstående hemmavarande kvinnor bör skapas bättre möjligheter att gå ut i förvärvsarbete. För ensamstående med barn krävs serviceanordningar i form av erforderligt antal daghem och familjedaghem, av vilka de senare behöver statligt stöd. Särskilda servicehus och serviceinriktad planering av nybebyggelse kan underlätta livet för ensamstående med barn. — Förenings- och kursverksamhet för ensamstående kan stimuleras för att bryta deras sällan självvalda ensamhet. För pensionärerna kan klubblokaler inrättas.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 61.

Utskottet har berett Malmö stads drätselkammare tillfälle att yttra sig över motionerna. Drätselkammaren har åberopat två yttranden av socialvårdsstyrelsen och fastighetskontoret. Socialvårdsstyrelsen framhåller att åtgärder bör vidtagas för att på vissa punkter förbättra ensamståendes situation, t. ex. svårigheterna att få lämplig bostad och önskvärdheten att få viss barn tillsyn även under kvällstid. Ensamståendes problem bör dock hellre beaktas i de sammanhang där de naturligt hör hemma och ej såsom en avgränsad grupps problem. Medan vissa grupper av ensamstående har goda inkomster och kontaktmöjligheter, har andra mycket djupgående sociala störningar. I det senare fallet är civilståndstillhörigheten ofta en faktor med stor tyngd. Men sociala problem bör inte angripas med utgångspunkt från någon definition av begreppet ensamstående. Även de praktiska svårigheterna med en utredning med förslaget uppdrag framhålls. Vidare erinrar styrelsen att flera nu arbetande utredningar har eller kan erhålla uppdrag som innefattar i motionerna behandlade problem. Genom råd och anvisningar från berörda myndigheter med understrykande av ensamståendes speciella situation kan kommunerna sannolikt intresseras för att t. ex. anställa hemmadöttrar som hemvårdsbiträden, vilket skett i Malmö. Styrelsen finner sammanfattningsvis att den föreslagna mycket omfattande utredningen ej bör komma till stånd men att detta ej utesluter att en begränsad utredning av något av problemen kan vara motiverad.

Mot socialvårdsstyrelsens yttrande har fyra ledamöter reserverat sig och tillstyrkt att den yrkade utredningen kommer till stånd.

Fastighetskontoret i Malmö har yttrat sig beträffande bostadsfrågan och därvid till en början redogjort för bostadsstyrelsens kommentar till kungörelsen om kommunala bostadsbyggnadsprogram. Härefter framhålles att enligt bedömanden av Skånes regionsplaneinstitut är inom Malmö kommunalblock antalet smålägenheter så stort, att nyproduktion inte är motiverad, om balans förelåg mellan utbud och efterfrågan av större lägenheter. Fastighetsnämnden har dock rekommenderat 10 % smålägenheter för nyproduktionen 1967—1971 med hänsyn till det bristande jämviktsförhållandet och till det aktuella behovet av små lägenheter, vilket framkommit genom bostadsförmedlingens verksamhet och genom framställningar från industriföretag. Nyproduktionen 1961—1966 omfattade 15,4 % lägenheter om ett rum och kök eller mindre och 23,6 % om två rum och kök. Motionärernas syfte synes fastighetskontoret väl tillgodosett såväl på rikspanet genom lämnade anvisningar som i kommunerna (t. ex. Malmö) vid anvisningarnas praktiska tillämpning.

Utskottet

I motionerna hemställs om översyn av de problem och svårigheter som möter ensamstående i samhället samt om förslag till åtgärder för att undanröja dessa problem. Motionerna upptar i särskilda avsnitt skattetrycket, bostadsfrågan, vårdfrågan, hemmavarande ensamstående kvinnor samt ensamstående med barn.

Utskottet behandlade vid 1965 och 1966 års riksdagar motioner med samma innehåll som detta års motioner och med samma yrkanden (utskottets utlåtande nr 10/1965 och 8/1966). I 1965 års utlåtande redogjorde utskottet för olika på de berörda områdena beslutade reformer m. m. och för pågående utredningar av betydelse. Utskottet ansåg att motionärernas önskemål om ytterligare initiativ och åtgärder i allt väsentligt syntes tillgodosedda och avstyrkte motionerna, vilka avslogs av riksdagen. Även i föregående års utlåtande redogjordes för det fortsatta arbetet med utredningar samt för beslutade åtgärder i berörda frågor. Utskottet uttalade härefter att de ensamståendes förhållanden ägnas stor uppmärksamhet samt att det är ändamålsenligt och rimligt att deras problem prövas såsom integrerade i motsvarande problem för samtliga grupper i samhället. Utskottet ansåg vidare att det närmast ankom på kommunerna att underlätta för de ensamstående att nå mänskliga kontakter och därigenom bryta en icke önskad isolering samt att det ökade intresse som ägnas fritidssysselsättning kunde förväntas medföra att även de ensamståendes behov bättre tillgodosågs. Utskottet avstyrkte motionerna. Andra kammaren biföll motionen medan första kammaren avslog, varför någon åtgärd i anledning av motionerna inte kom till stånd.

Utskottet upptar härefter endast vad som inte nämnts i 1966 års utlåtande över motionerna om de ensamståendes problem om pågående utredningar och föreslagna eller genomförda åtgärder.

Den år 1965 tillsatta familjeskatteberedningen har inte avgivit något betänkande men väntas avsluta sitt arbete under detta år. Årets riksdag har emellertid avlagt motioner med hemställan om uttalande att den nuvarande familjebeskattningen ersätts med en individuell beskattning (I: 617 och II: 788) samt med hemställan om förslag till en familjeskattereform innebärande särbeskattning (I: 620 och II: 795). Dessa motioner hade avstyrkts av bevillningsutskottet med motiveringen att, eftersom familjeskatteberedningens förslag är att förvänta inom en snar framtid, var utskottet icke berett att i avvaktan på utredningens resultat medverka till ändringar i gällande sambeskattningsregler.

Vad angår frågan om bostäder har årets riksdag att behandla proposition nr 100 angående riktlinjer för bostadspolitiken, vari föreslås reformer som syftar till att förbättra betingelserna för fortsatt tillväxt av bostadsbyggnad och befordra utvecklingen mot en väl fungerande bostadsmarknad. I propositionen upptas även vissa frågor om bostadsförmedling. Härtill kan

nämnas att Kungl. Maj:t nyligen tillkallat en kommitté med uppgift att behandla vissa frågor angående service inom bostadsområden.

Familjepolitiska kommittén väntas under året avge sitt första betänkande med förslag till omläggning och omprövning av familjebostadsbidragen, varvid de ensamstående med barn och deras ställning särskilt kommer att beaktas.

Vad gäller vårdfrågan får utskottet erinra om att i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln begärts en höjning av anslaget till social hemhjälp från 60 till 85 miljoner kronor. Riksdagen har godkänt höjningen.

Under föregående år tillsattes en familjedaghemsutredning med syfte att undersöka familjedaghemsverksamhetens omfång och kvalitet och utreda åtgärder för en ökad stabilitet i denna verksamhet vägd mot frågan om ersättning för dagbarnen. Utredningen har genomfört en stor intervjuundersökning och väntas avge förslag under året.

Beträffande hemmadöttrarnas problem har socialstyrelsen i råd och anvisningar i socialvårdsfrågor nr 172, vilket förutom till myndigheter och nämnder utdelats till samtliga ålderdomshem och barnhem, upptagit frågan om hjälp till hemmadöttrar. Från arbetsmarknadsstyrelsen har upplysts att år 1966 deltog i styrelsens omskolningsutbildning 53 000 personer varav 22 000 eller 43 % utgjordes av kvinnor. Som jämförelse kan nämnas att år 1959—1960 deltog endast 10 % eller 1 700 kvinnor i denna utbildning.

I fråga om frånskilda kvinnor erinrar utskottet om att underhållsbidrag till bl. a. förutvarande make generellt höjts genom lag den 16 december 1966 (nr 680) om ändring av vissa underhållsbidrag.

Det kan vidare framhållas att familjeberedningen under 1966 avslutat sitt arbete och avgivit betänkandet Barnstugor, barnavårdsmannaskap, barnolycksfall (SOU 1967: 8).

Vad slutligen angår åtgärder för att häva de ensamståendes isolering vill utskottet peka på att kommunala initiativ tagits i flera delar av landet. Stockholms stad driver t. ex. sedan 1957 en alltmer omfattande hobby- och studieverksamhet för ålderspensionärer delvis i egna lokaler och för närvarande med tre heltidsanställda konsulenter.

I likhet med vad utskottet uttalade i sitt utlåtande över föregående års motioner anser utskottet att det är ändamålsenligt och rimligt att de ensamståendes problem prövas såsom integrerade i motsvarande problem för samtliga grupper i samhället. Utskottet anser på grund härav skäl inte föreligga för de av motionärerna föreslagna åtgärderna utan hemställer,

att de likalydande motionerna I: 43 och II: 61 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 april 1967

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller*, Hellebladh, Oscar Carlsson*, Axel Kristansson, Hedlund*, fru Hultell, herr Nyman*, fru Elvy Olsson*, herr Helge Karlsson, fru Diesen, fru Hamrin-Thorell och herr Torsten Hansson*;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, fru Jäderberg, herrar Hamrin i Kalmar, Svensson i Kungälv, Dickson, Rimås, Wikner, Johansson i Växjö*, Nilsson i Agnäs*, Hugosson* och Josefson i Arrie.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Kristiansson*, fru *Hultell*, herr *Nyman*, fru *Elvy Olsson*, fru *Diesen* och fru *Hamrin-Thorell*, samt herrar *Hamrin* i Kalmar, *Dickson*, *Rimås*, *Johansson* i Växjö, *Nilsson* i Agnäs och *Josefson* i Arrie, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

I motionerna hemställas — — — (lika med utskottet i de två första styckena) — — — inte kom till stånd.

Utskottet delar den uppfattningen, som anföres i motionerna, att de ensamstående utgör en grupp som i väsentliga avseenden försumrats från samhällets sida. Sålunda vill utskottet fästa uppmärksamheten på att de ensamstående har en sämre ställning i skatteavseende än t. ex. gifta utan barn. I ett skattesystem som bygger på principen skatt efter förmåga är det naturligt att barnfamiljerna får en gynnsam behandling. Det kan däremot betraktas som en orättvisa mot de ensamstående att gifta beskattas efter andra skatteskalor endast på grund av sitt civilstånd. Det nuvarande systemet tar inte tillräcklig hänsyn till att många ogifta har nedsatt skatteförmåga genom att de har försörjningsansvar för vårdbehövande anhöriga.

Det är vidare utskottets uppfattning att de ensamstående också i många andra avseenden generellt missgynnas. Vid sökande av bostad placeras de ensamstående regelmässigt sist i kön, vilket i storstadsområdena kan innebära en livslång bosättning i inneboenderum. De får ofta också nöja sig med en sämre bostadsstandard, framför allt i fråga om utrymme. Bosättningslån utgår till ensamstående blott om de är vårdnadshavare, medan gifta par erhåller bostadslån även om de är barnlösa. Ensamstående har ofta svårare att erhålla social hemhjälp t. ex. vid sjukdomsfall än barnfamiljer. Ändå kan den ensamstående framför allt om han eller hon är gammal och sjuk vara betydligt mera i behov av hjälp än en medlem av en familj.

Särskilda problem möter också ensamstående vårdnadshavare liksom ensamstående hemmavarande kvinnor s. k. »hemmadöttrar». Ännu har ingen slutgiltig lösning på dessa problem uppnåtts.

Utskottet vill också erinra om den särskilda psykologiska belastning som en icke självvald ensamhet kan innebära. Även här kan samhället göra en insats för många människor.

Gentemot det ibland framförda argumentet, att de ensamståendes problem måste behandlas integrerat med övriga grupperns problem vill utskottet anföra, att det ingalunda är ovanligt att man i vårt samhälle väljer att lösa problemen för vissa eftersatta grupper med ett samlat grepp. Utskottet finner att de ensamstående utgör en sådan grupp, vars speciella problem det finns anledning att särskilt uppmärksamma i ett sammanhang.

Utskottet är medvetet om att vissa hithörande problem behandlas av olika utredningar. Något samlat grepp på hela problemkomplexet har emellertid inte kommit till stånd. En sådan samlad översyn är nödvändig för att lösningarna av olika problemställningar skall kunna samordnas. Utskottet delar motionärernas uppfattning att en sådan översyn — på grundval av befintligt utredningsmaterial och med de kompletteringar, som kan visa sig nödvändiga — snarast bör komma till stånd.

Utskottet får med hänvisning till det ovan anförda föreslå,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 43 och II: 61 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsam, allsidig och samlad översyn av de problem och svårigheter, som möter olika kategorier ensamstående i samhället, samt framlägga förslag till effektiva åtgärder för att avhjälpa och undanröja dessa problem och svårigheter.